

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

250411

การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกรในพื้นที่
ตำบลสองใต้ อำเภอสุไหงโกบะ จังหวัดยะลา

กรรณิการ์ ปาดี

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนากฎหมายชุมชนและสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2554

๖ ๐๐๒๕๔๙๔

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

250411

การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกรในพื้นที่
ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

กรณีการ ปาลี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม
สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. ๒๕๕๔

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ชื่อเรื่อง
การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกรในพื้นที่
ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

โดย
กรรณิการ์ ปาลี

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. รังสรรค์ รัต)

วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. วีรศักดิ์ ปรกติ)

วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. สายสกุล ฟองมูล)

วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(อาจารย์ ดร. วีรศักดิ์ ปรกติ)

วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จำเนียร ยศราช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ ๑๖ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นางสาวกรรณิการ์ ปาลี
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชุมชน และสิ่งแวดล้อม
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์นครศ รั้งควัต

บทคัดย่อ

250411

การศึกษา การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร 2) การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกร และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกร ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จากกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 294 ราย ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างง่าย (simple random sampling) ตามแบบของ Yamane โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการประมวลผลข้อมูลด้วยโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 52 ปี ผู้ให้ข้อมูลมีอายุน้อยที่สุดคือ 35 ปี และผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากที่สุดคือ 68 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ ทำไร่/ทำสวนเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง มีรายได้จากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 73,912.24 บาทต่อปี มีรายได้นอกภาคการเกษตรมีรายได้เฉลี่ย 61,078.86 บาทต่อปี และมีรายได้รวมเฉลี่ย 110,268.71 บาทต่อปี ใช้เงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในการทำการเกษตร มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด โดยมีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ยประมาณ 4 ไร่ และมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตร เฉลี่ยประมาณ 6 ไร่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน และเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเฉลี่ย 4.53 ครั้งต่อปี ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งใช้ประโยชน์จากแม่น้ำ คู คลองในกิจกรรมการเกษตร ใช้น้ำประปาหมู่บ้านในการอุปโภคบริโภค ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำ และน้ำฝน ในการทำการเกษตร ชุมชนมีการจัดสรรน้ำโดยการส่งน้ำแบบหมุนเวียนหรือตามรอบเวร มีปัญหาและอุปสรรคในการใช้น้ำเพื่อการเกษตรเกี่ยวกับระบบการจ่ายน้ำที่ไม่ดี ผู้ให้

250411

ข้อมูลเกือบสองในสามระบุว่าพื้นที่ได้รับน้ำเพียงพอ และระบุว่ารูปแบบการจัดส่งน้ำจากแหล่งน้ำไปยังพื้นที่ทำการเกษตรกรรมที่เหมาะสมคือคลองส่งน้ำ

ผู้ให้ข้อมูลการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยรวมอยู่ในระดับเป็นประจำ โดยมีส่วนร่วมในระดับเป็นประจำ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับเป็นประจำในประเด็น 1) ด้านการติดตามและประเมินผล 2) ด้านการดำเนินกิจกรรม และ 3) ด้านการให้การสนับสนุน และมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้งในประเด็นด้านระดมความคิดและตัดสินใจ ตามลำดับ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ให้ข้อมูล พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะการถือครองที่ดิน ขนาดพื้นที่ถือครอง การเข้าร่วมฝึกอบรม และการได้รับแหล่งน้ำในพื้นที่ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของเกษตรกร.

Title	Farmers' Participation on Water Resource Management in On-Tai sub-district Sankamphaeng District, Chiangmai
Author	Miss Kannikar Palee
Degree of	Master of Arts in Community Resource and Environment Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Nakarate Rungkawat

ABSTRACT

250411

The objectives of this study were to explore: 1) water resource management for agriculture by farmers; 2) appropriate pattern of the water resource management for agriculture; and 3) factors associated with the participation of farmers in On-Tai sub-district Sankamphaeng district for water resource management. Interview schedule was used for data collection administered with 294 farmer obtained by simple random sampling. Obtained data were analyzed by using the Statistical Package.

Findings showed that most of the informants were male with an average age of 52 years. The youngest and oldest were 35 and 68 years old, respectively. Most of the informants had completed compulsory education and their primary and secondary occupations were plantation and poultry raising. The average annual income from non-agricultural sector was 61,078.86 baht while the total income was 110,268.71 baht. The informants got capital from the Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC) using title deed as collateral. The average land holding was 4 rai (1.58 acres) while average land for agriculture was 6 rai (2.37 acres). They were members of groups such as farmer group, savings group and village fund. Almost all of the informants were members of water users group. On average, they had training experience for 4.49 times per year. More than one-half of the informants utilized rivers, canals or ditches for farming activities and used village tap water for their household consumption. They relied on rain and water from reservoir for agriculture. Their community had circulating or allocation water system. However, it was found to have a poor water allocation system. Almost two-thirds of the informants indicated that they received sufficient water supply. Also they stated that the suitable water allocation system for agricultural areas was through irrigation canals.

The informants regularly participated in the following water resource management :1) monitoring and assessment; 2) activities on water resource management; and 3) support on water resource management.

It was found that there was no statistically significant relationship between the level of participation in water source management of the informants and their socio-economic characteristics : sex, age, education attainment, occupation, income, type of land holding, size of land holding, training experience and their water sources.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก คณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งประกอบไปด้วย รองศาสตราจารย์นครศ รั้งควัด ประธานกรรมการ ควบคุมวิทยานิพนธ์อาจารย์ ดร.วิรัชศักดิ์ ปกติและอาจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล กรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆที่กรุณาให้คำชี้แนะ ซึ่ง ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ นายทวยเทพ ไชยสิทธิ์ นายกเทศบาลตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการ เก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเกษตรกรตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นกลุ่ม ตัวอย่างในการเก็บข้อมูลครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ นายชุมพร ปาติ และนางกัญญา ปาติ ที่ได้ปลุกฝังให้มีความอดทนทำงานและนางสาวสุติมา ถาชัย ที่เป็นกำลังใจให้ตลอดการทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ภาควิชาส่งเสริมการเกษตรทุกท่าน เพื่อนๆ สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและ สิ่งแวดล้อมและท่านอื่นที่มีได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ ที่มีส่วนให้งานวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตามที่มุ่งหวังทุกประการ

ท้ายที่สุดนี้ ประโยชน์อันพึงได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ขอมอบสำหรับผู้สนใจเพื่อ ประโยชน์ของประเทศชาติต่อไป

กรณีการ ปาติ

สิงหาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
สารบัญภาพผนวก	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาของการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
ความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ	6
การอนุรักษ์น้ำ	7
แนวคิดการจัดการส่งน้ำให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด	8
หลักการชลประทานเบื้องต้น	8
ประสิทธิภาพของการชลประทาน	9
แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของการชลประทาน	10
แนวคิดและทฤษฎีการจัดการทรัพยากรน้ำ	11
กฎหมายและสิทธิเกี่ยวกับน้ำ	11
ระบบการบริหารราชการที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	11
การวางแผนการจัดการลุ่มแม่น้ำ	12
ระบบข้อมูลเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ	12
วิธีการส่งน้ำที่เหมาะสม	13

การวางแผนการส่งน้ำ	15
การเลือกวิธีการให้น้ำ	17
การจัดการทรัพยากรน้ำโดยประชาชน	22
แนวคิดทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชน	22
เครือข่ายการเรียนรู้	24
แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม	26
ความหมายการมีส่วนร่วม	26
รูปแบบการมีส่วนร่วม	27
กระบวนการมีส่วนร่วม	29
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
ภาคสรุป	33
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	34
สมมติฐานการวิจัย	35
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	36
สถานที่ดำเนินการวิจัย	36
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	36
เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	38
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	39
การทดสอบเครื่องมือ	39
การวิเคราะห์ข้อมูล	40
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	42
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	43
ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และลักษณะการใช้น้ำของผู้ให้ข้อมูล	43
ลักษณะส่วนบุคคล	43
ลักษณะทางเศรษฐกิจ	47
ลักษณะทางสังคม	52
การใช้น้ำในพื้นที่	55

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ให้ข้อมูล	59
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ให้ข้อมูล	64
ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำ	64
ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำ	66
ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำ	68
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	75
สรุปผลการวิจัย	75
ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และลักษณะการได้รับน้ำในพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ให้ข้อมูล	75
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ให้ข้อมูล	78
อภิปรายผลการวิจัย	78
ข้อเสนอแนะ	79
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	79
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	80
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	84
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	85
ภาคผนวก ข แผนที่เส้นทางน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยลาน ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	94
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	100

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 การกำหนดการใช้น้ำที่เหมาะสม ของ พีช ดิน ภูมิอากาศ	20
2 จำนวนครัวเรือนของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน และขนาดตัวอย่างครัวเรือน ของเกษตรกรที่จะทำการสุ่มตัวอย่าง	38
3 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	46
4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ	50
5 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางสังคม	54
6 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะการใช้น้ำ	57
7 ระดับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ให้ข้อมูล	59
8 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านระดมความคิดและตัดสินใจ	61
9 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการดำเนินกิจกรรม	63
10 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการให้การสนับสนุน	65
11 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการติดตามประเมินผล	67
12 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์	69
13 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์	71
14 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์	73

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย	31

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก	หน้า
1 แผนที่ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	95
2 แผนที่เส้นทางน้ำเดินน้ำ สายเหนือ-สายใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	96
3 ป้ายทางเข้าอ่างเก็บน้ำห้วยลาน ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	97
4 อ่างเก็บน้ำห้วยลาน ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	97
5 เส้นทางเดินน้ำสายใต้	98
6 เส้นทางเดินน้ำสายเหนือ	98
7 เส้นทางปล่อยน้ำสู่พื้นที่การเกษตรสายใต้	99
8 เส้นทางปล่อยน้ำสู่พื้นที่การเกษตรสายเหนือ	99